

RUXSORA IMOMOVA,

Buxoro davlat universiteti tayanch doktoranti

RAUF PARFI SHE'RIYATIDA IJROVIY LIRIKA

Annotatsiya: Maqolada zamonaviy o'zbek she'riyatida xos usul sifatida shakllangan she'riyatning ijroviy lirika turi haqida ma'lumotlar keltiriladi. Ijroviy lirika aks etgan Rauf Parfi she'riyatidagi zalvorli na'munalarda shoirning hassos lirikasi va dramatizmining guvohi bo'lamiz. Har bir she'rda singdirilgan ozodlik g'oyalari shoir hurfikrliligini aks ettiradi va xalq dardi bilan yashaganligining isbotidir. Ijro etuvchi lirik qahramon yaratish mahorati shoir ijodining o'ziga xos ko'rinishlaridan biridir. Mana shu jihatdan shoir tanlagan lirik qahramonlarning ham xarakter xususiyatlari xususida so'z boradi.

Kalit so'zlar: Ijroviy lirika, subyektiv shakl, bag'ishlov, xotira, janr, lirik qahramon, ijro etuvchi obraz

Аннотация: В данной статье представлены сведения об исполнительском лирическом типе поэзии, который сформировался как специфический прием в современной узбекской поэзии. Чуткий лиризм и драматизм поэта мы наблюдаем в прекрасных образцах поэзии Рауфа Парфи, отражающих лирику спектакля. Идеи свободы, заложенные в каждом стихотворении, отражают фанатизм поэта и доказывают, что он жил болью народа. Умение создать лирического героя-исполнителя – одно из уникальных проявлений творчества поэта. В связи с этим обсуждается характер избранных поэтом лирических героев.

Ключевые слова: исполнительская лирика, субъектная форма, посвящение, память, жанр, лирический герой, исполнительский образ

Abstract: This article presents information about the performing lyrical type of poetry, which was formed as a specific technique in modern Uzbek poetry. We observe the sensitive lyricism and drama of the poet in the fine examples of Rauf Parfi's poetry, reflecting the lyrics of the performance. The ideas of freedom embedded in each poem reflect the fanaticism of the poet and prove that he lived in the pain of the people. The ability to create a lyrical hero-performer is one of the unique manifestations of the poet's creativity. In this regard, the nature of the lyrical heroes chosen by the poet is discussed.

Keywords: performing lyrics, subjective form, dedication, memory, genre, lyrical hero, performing image

Yangi o'zbek adabiyoti XX asr taraqqiyotida bir qancha tadirjlarni boshidan kechirdi. Bu davrda adabiyot ham shaklan, ham mazmunan yangilandi. Epik turning jonlanishi, lirik turga yangi janrlarning kirib kelishi va o'zbek adabiyoti uchun butunlay yangi – dramatik turning kirib kelishi yuz berdi. Lirik asarlarda ifoda uslublari, mazmun talqinlari o'zgardi. Lirik qahramonning she'rdagi o'rni, roli real tasvirlarda ifodalana boshlandi. Endi uning faqatgina ma'lum soniyalar ichida yuragidan o'tgan his-tuyg'ularigina emas, real hayotiy fikrlari, dunyoqarashi ham tasvirlarga ko'chdi. She'riyatda xuddi shunday xususiyatga ega bo'lgan ijroviy lirika yuqori o'ringa chiqdi.

Ijroviy lirika atamasi rus adabiyotshunosligida "rolevaya lirika" nomi bilan yuritiladi. Mazkur janr nazariyasini olim B.O.Korman ishlab chiqqan. Professor B.O.Korman XX asrning 70-yillari-

da lirika manbalari asosida muallif ongining subyektiv shakllarini ishlab chiqib, to'rtta subyektiv shakl mavjudligini asosladi:

1) muallifning o'zi; 2) muallif – rivoyatchi; 3) lirik qahramon; 4) rol o'ynaydigan qahramon. [4;93-b]

O'zbek adabiyotiga esa bu terminni adabiyotshunos D.Qur'onov olib kirgan. [qarang: 7; 385-b]

Ijroviy lirikada shoir o'zi yaratayotgan lirik qahramoni ruhiyatiga kiradi va tamoman kitobxonga uning pafosini yetkazadi. Bu lirik qahramon, asosan, real shaxs obrazlaridan o'sib chiqqan prototip xarakterlardir. Shoir o'quvchini shu real qahramon olamini idrok etishga undaydi. Korman ta'kidlagan subyektiv shakllar bosh qahramon ijrosining qaysi pozitsiyada turganini belgilab beradi. Masalan, shoir lirik qahramoni tilidan o'zi gapirishi ham mumkin. Bunda shoir qahramon haqidagi va uning hayoti haqidagi o'z tuyg'ularini bayon qiladi va lirik qahramon – muallifning o'zi bo'ladi. Ikkinchi subyektiv shaklda esa muallif faqatgina rivoyatchiga aylanadi va lirik qahramon tuyg'ularini ifoda etishda u tasvir usulidan foydalanadi, ayni paytda chetda turib so'zlaydi. Rauf Parfining "Usmon Nosir" she'ri shu jumladan. Unda Rauf Parfi bir shoir o'laroq yosh xazon bo'lgan bir iste'dod uchun achinish tuyg'ularini yozadi va shoirlik qismati haqida fikr yuritadi.

*Xato yo 'lga kirgan bo 'lsa ul,
Nega sen tutmading qo 'lidan?!
Shunday ketdi yana bir o 'g 'il,
Saqlab qololmading o 'limdan.*

Agar she'riyat har shoir uchun ona bo'lsa, nega u o'z bolasini asrab qololmadi? Bu she'riyatning tug'ilajak yangi she'rlarni o'zi yondirganidir. Inson boshiga she'rning yetishidir. Garchand bu adolatsizlik tufayli sodir bo'lgan judolik, qismat bo'lsa-da!

*Yon she'riyat, tug'yonga aylan,
Yon, Turkiston, tamom bo 'l jigar,
O'z she'rini ul o 'zi bilan,
Yondirgani rost bo 'lsa agar.[1;92-b]*

Yosh shoir zamon yovuzlarining qurboni bo'lganligi she'rda tasirli tasvirlangan. She'riyat insonning dard yukini yengillashtirishi mumkin, ammo butunlay davo bo'lolmaydi. Uning hayotini saqlab qololmaydi.

Uchinchi subyektiv shaklda lirik qahramon har qanday holatni, tuyg'uni o'z ustida his qiladi. Bu shakl o'quvchi uchun emotsional jihatdan kuchli ekspressivlikka ega. Chunki o'quvchi barcha voqelikni ayni tasvirlanayotgan qahramonning tilidan eshitadi. Rauf Parfining "Abdurauf Fitrat" sonetlar turkumida o'quvchi Fitrat siymosini yaqindan ko'radi. Uning yurt uchun, xalq uchun qayg'usini u bilan birga totadi, u bilan birga olov kabi yonadi:

*Fosiqlar ko 'rinar sochlari olov,
Ivirsir gumrohlar ko 'zi-qo 'li qon...
Turkiston, Turkiston, mukarram yalov...[1;336-b]*

To'rtinchi subyektiv shaklda rol o'ynovchi maxsus qahramon yaratiladi va u shoirning ichki kechinmalarini bayon qiladi. Bu obraz qachonlardir mavjud bo'lgan, ammo she'rda u shoir maqsadiga muvofiq harakat qiladi.

Masalan, Rauf Parfining “Hamlet” sonetlar turkumining birinchi soneti subyektiv shaklida muallif rivoyatchi vazifasini bajargan bo‘lsa, keyingi sonetlarda Hamlet xarakteridan foydalangan holda zamon dardini ifoda etadi:

*Hamlet sevgisiga sodiq qolardi,
Sadoqat neligin bilardi, biroq
U yolg‘iz vafoni yolg‘iz xohlardi,
Ey voh, jafo undan ming karra ko‘proq.* [2;124-b]

Yuqoridagi bandda Hamlet obraziga xos xususiyatlar bayon etilgan. Shoir keyingi sonetda ijtimoiy fikrlarini ochiqlay boshlaydi va Hamlet obrazi chetga chiqadi, faqatgina unga xos bo‘lgan birgina vijdon tasviri orqali zamon odamlariga ishora qilinadi:

*Bosh egib tonglardan tonglargacha to.
Vijdon shevasiga tashbeh izlaymiz,
Odamda vijdon ham bo‘lmasmi, hatto!
So‘zlaymiz, jigarxun bo‘lib so‘zlaymiz.*

“Ijroviy lirika tushunchasi jahon adabiyotida turlicha talqin etiladi. Ingliz an’analarida muallif aktyor singari o‘zidan uzoqroq obrazni ifodalasa, rus adabiyotida aksincha bo‘ladi: muallif o‘zgalar niqobida o‘quvchiga murojaat qiladi va u bilan shaxsiy tuyg‘ularini bo‘lishadi. O‘zbek she‘riyatida ham xuddi shunday, shoir biror tarixiy shaxs, adabiy qahramon yoki nabotot, hayvonot olami yo biror predmet tilidan o‘z fikrlarini ifoda etadi”. [3;18-b]

Ijroviy lirikada lirik qahramon shoir ruhiyati bilan yaqin, biografik jihatdan o‘xshash bo‘lgan qahramonlar subyekt sifatida ko‘proq tanlannadi. Ikkinchi bir turida esa lirik qahramon shoir yashagan davrdan uzoqda yoki kasbi, ijtimoiy o‘rni, madaniy saviyasi boshqa-boshqa, ya‘ni farqli insonlar ham bo‘lishi mumkin. Rauf Parfi lirikasida ko‘proq birinchi turdagi ijroviy lirikaning guvohi bo‘lamiz. Biz shoir sonetlarini tahlil qilganimizda she‘rlarning bu xususiyatini va lirik obrazda shoir subyektni yoki voqealar lirik qahramonning o‘z tilidan ijro etilayotganiga ko‘ra ikki turga ajratgan edik:

1. Bag‘ishlov tarzida yozilgan va Rauf Parfining his-tuyg‘ulari aks etgan sonetlar: “Hamlet” (Rauf Parfini Shekspir bilan bog‘laydigan yana bir rishta uning sonetlari bilan bog‘liq. Dunyo sonetchiligida ikkita yo‘l bor: biri Petrarka yo‘li (klassik sonet), ikkinchisi Shekspir yo‘li (erkin sonet). R.Parfi sonetchilikda Shekspir yo‘lini tutdi, o‘sha yo‘lda o‘zbek sonetchiligini yangi bosqichga ko‘tardi [36]), “Ona Turkiston” (*Qodiriyga bag‘ishlov*), “Bitiktosh” (*Azizxon Qayumga bag‘ishlov*), “Tagor va Srabon yomg‘irlari” (*Tagor haqida*), “Abdulhamid Sulaymon Cho‘lpon”, “Betxoven”, “Pablo Neruda o‘limiga”, “Eduard Veydenbaum”.¹ Bunday sonetlarni biz avtopsixologik lirika deyishimiz mumkin.

2. Sarlavhasi bevosita she‘r bag‘ishlangan shaxs ismi bilan atalib, o‘sha shaxsning his-tuyg‘ulari aks etgan sonetlar: “Van Gog”, “Aleksandr Blok”, “Siyovush faryodi”, “Abdurauf Fitrat”, “Chingiz Aytmatov”, “Bayronning so‘nggi safari”. [5;235-b]

Ijroviy lirikaning asosiy xususiyatlari quyidagilardan iborat:

1. Tanlab olingan lirik obrazning real hayotda mavjud bo‘lishi (shoir ruhiyati bilan yaqin darajadagi real, jonli shaxslar u yaratgan obrazlarida uchraydi);

2. Ijroviy lirikada yaratilgan lirik obraz – subyektning vazifasi har qanday nutq bilan so‘zlan-

¹ Nomi keltirilgan she‘rlar Rauf Parfining “Turkiston ruhi” saylanmasidan olindi.

ganda ham (xoh nutq shoirniki, xoh obrazdagi qahramonniki bo'lsin) shoir dunyoqarashini, uning ijtimoiy-siyosiy, madaniy fikrlarini aks ettirishi;

3. Bunday she'rlar mavzusi, aksariyat hollarda, ijtimoiy lirikani paydo qilishi;

4. Ijroviy lirika bag'ishlov, xotira kabi she'r janrlarida yaqqol sezilib turadi.

Rauf Parfi ijroviy lirikasining asosiy maqsadi o'zining va qahramonining ijtimoiy fikrlarini ochib berishdir. Shoiridagi tanlab olingan qahramonlar doimo san'atga aloqador shaxslardir. Masalan, uning "Van Gog" she'ri qahramon ruhiyatini ochib berish jihatidan ancha mukammal yaratilgan. She'rda gollandiyalik buyuk rassom Van Gog (Vinsent Villem)ning iztiroblari tasvirlanadi. Ayni paytda san'atning qadriga yetmaydigan tuban jamiyat qoralanadi:

Buncha g'arib, razillar ko'p dunyoda?!

"Rauf Parfi O'zturk ham Van Gogning mahzun, rangin va bir qadar tilsimli, falsafaga boy ijodiga ixlos-u muhabbat bilan qaragan. Men bu she'rda darvesh va rindona hayot sohibi Rauf Parfining ham avtoportretini ko'rdim. Ha, ha, bu 1977-yildagi – shoirning 34 yoshli avtoportreti, sonet emas, Van Gog bir bahona xolos.[8;337-b] Van Gogning kesilgan quloqlari haqida gap ketganda bir qancha tarixchilar uning ijod iztiroblarida yashaganligi va san'ati o'z vaqtida qadr topmaganligidan siqilish tufayli shunday qilgan, degan xulosa bildirishadi. Ayrımlari umrining oxirida biroz ruhiy xastalikka chalingan, deyishadi.² Ammo rassom asarlari uning o'limidan keyin juda mashhur bo'ladi va eng qimmat narxlarda sotiladi.

Sha'niga xiyonat qilishdan oldin

Bilmoqchi bo'ldi u bu qanday zamon.

Yuragin rangini ko'rmoqchi bo'ldi.[1;179-b]

Yuragin rangini ko'rmoqchi bo'ldi deganda, rassomning o'z yuragi rangi emas, balki atrofidagi insonlarning yuragi o'zi qanaqaligini ko'rmoq istagi nazarda tutiladi. Rassomning, shoirning yuragi o'ziga ayon, ammo ularni tushunmayotgan zamon qanday zamon? She'riy nutqni kuzatarkanmiz, bunda shoir rivoyatchi bo'lib qolayotganini sezamiz. Rauf Parfi she'riyatida ijroviy lirika subyektlari voqealar rivojida o'rin almashadi. She'r tuzilishi shakliy jihatdan sonetlar turkumidan iborat bo'lganligi sababli har bir sonetda alohida lirik qahramon bosh obrazda gavdalanishi ham mumkin. Shoirning "Abdulhamid Sulaymon Cho'lpon" she'rida dastlabki ikki sonet Cho'lponning ichki kechinmalarini kuylasa, oxirgi bitta sonet Rauf Parfi hukmlarini aks ettiradi. Bu she'rda ham "Usmon Nosir"ga o'xshash shoir qismati tasviri birinchi mavzuga aylanadi. Turkiy til uchun qayg'urgan Cho'lpon fikrlari "*Ona tilim, sen ruhimning qanoti...*" misrasining o'zida uning maqsadlarining bir burchagini ochadi. Erkni, hurriyatni talab qiluvchi ozod shoir timsoli esa "Porloq

² Bor-yo'g'i 37 yil umr ko'rgan Van Gogning hayoti bilan bog'liq juda ko'p voqealar hamon sirligicha qolmoqda. Masalan, yaqin-yaqingacha musavvir sevgilisining "Sening quloqlaring juda chiroyli", degan gapi uchun unga qulog'ini kesib bergan degan taxminlar mavjud edi. Lekin nemis tarixchilari bu taxminni rad etishdi. Ularning aytishicha, Van Gog 1886-yili Gogen bilan tanishadi va ikki do'st birga yashay boshlaydi. 1886-yilning 24-dekabr kuni ular uylariga (bir vaqtlar Van Gog uylanmoqchi bo'lgan) Rashel ismli ayolni taklif etishadi. Ayol Gogenni tanlaydi, chunki u chiroyli edi. Bundan jahli chiqqan Van Gog u bilan janjallashadi. To'polonda Gogen Van Gogning qulog'ini kesib oladi, so'ng qo'rqqanidan qochib ketadi. Shundan keyin u "Kesilgan quloq va trubka bilan", "Bintlar bilan o'ralgan quloq" asarlarini yaratadi, bu ikki asar millionlab dollorga sotiladi". Van Gog ijodiga o'z vaqtida e'tibor berilmagan, yillar o'tib uning asarlari va shaxsiga qiziqish ortgan. Masalan, "Doktor Gashening portreti" asari 82, 5 million dollarga, "Soqolsiz rassom portreti" asari 71, 5 million dollarga, "Kiparisli bug'doy maydoni" asari esa 51 million dollarga sotiladi. (Bu haqda qarang: Egamqulov B. Baxt yarim, qayg'u yarim //Iztirobli umr. – T.: Noshirlik yog'dusi. 29-34-betlar). (Ma'lumotlar Ilhom G'aniyev kitobidan olindi)

osmoningda quzg'unlar uchdi,/ Ey voh, yog'iylaring soldi yag'moni,/ Yog'iylaring jigar-qoningni ichdi..." tersetida (Sonet janrining uch misradan iborat qismi terset deyiladi.) chiziladi. Asarda Cho'lpon she'riyatidagi eng sara na'munalarga ishoralar mavjud:

*Yillar bahorimni uchirdi chalqib,
Muzlarga ko'chirdi o'tluq yozimni.
Axtardim muhitda xas kabi qalqib –*

Yuqoridagi holatni Cho'lponning "Somon parcha" she'rida ham ko'rishimiz mumkin:

*Muhit girdobida bir somon parcha,
Bir poxol cho'pdek oqib boroman.[6;79-b]*

Uchinchi sonetda endi Rauf Parfi shoirni xalq dushmani deb ayblaganlarga qarshi isyon qiladi va shoir asli qanday insonligini, xalqqa fido bo'ladigan yagona inson ham shoir ekanligi lirik qahramonni tavsif etish orqali rivoyatchi – subyekt shaklida aytadi:

*Yo'lsizlik yo'ldoshi, toleyi nigun
Hech qachon to'yarmi, axir yovuzlar.
Bu – xalq dushmani, deb tutsalar bir kun,
Baribir, u xalqning nomidan so'zlar.[1;164-b]*

Rauf Parfining lirik qahramonlari jonli o'tmish kishilari. Shoir ular bilan hamfikir, hammaslak, xayolan sirdosh. Uning "Siyovush" sonetlar turkumi adabiyotshunos Ibrohim Haqqulga atab yozilgan. Ibrohim Haqqul Rauf Parfining eng yaqin fikrdoshlaridan biri bo'lgan. Shuning uchun ham she'r zamona hodisalariga ishora qilingan holda do'st bilan fikrlashish yoinki, yuragini o'rtayotgan dardlarning bir shingilini to'kish uchun yozilgan. She'rga epigraf qilib "Abulfayzxon" tragediyasidagi xonga ko'ringan xayoliy obraz Siyovushning nutqidagi satrlardan olingan (*Ey qora yurakli boyqush, senga qolgan / Vayronani qutlamoq uchun keldim.*) Siyovush adabiyotda boshi tanidan nohaq judo etilgan adabiy obrazdir. Nima uchun shoir fikrni, obrazni o'tmishdan oladi. Chunki u bugungi kunning ham bo'yni egikligi, bugungi kunning ham vahshiylari vahshiylashishi natijalarini o'tmish sababiyati deb biladi. Xalq o'sha, zulm o'sha, talanayotgan, talashilayotgan taxt, boylik, davlat o'sha, zulmkorlar qiyofasi va zamon o'zgargan xolos.

*Erto'ngadan tortib to Rahim to'nka,
Xarom xoin, varam sotqin tug'ilmish.
Insonning xayoli, hiddati to'ngan.*

Shoir "O'liklar ustida mashvarat, hashar..." misrasida o'z fidoiylarini o'zi yo'q qilgan davlatga ham ishora qiladi. Barcha narsa nafs uchun yuz berayotgani isbotini SHOIR butun turkum davomida isbot qiladi:

*Osmon nafas olmas, inson bo'g'ilmish,
O'zing topindirib, o'zing so'yasan,
Haqiqat etiga qachon to'yasan?!*

Hali bu badnafslar avlodi “haqiqat etiga” to‘ygan emas. “Ajdah komi” deganda urushlar, talashlar, siyosiy o‘yinlar gavdalanadi. Bu buyuk imperiya darajasiga yetib o‘n uch millatni o‘z qo‘l ostida siqib o‘tirgan sobiq SSSR bo‘lmasdan nima? Ammo shoir umidini hali so‘ndirgani yo‘q:

*Chorasiz haqiqat, ul ilohiy Nur
Abad qolib ketmas vahshat komida. [1;256-b]*

Siyovush obrazi she‘rda rol o‘ynovchi, ya‘ni shoir dardini aytuvchi qahramon sifatida ishtirok etadi. Ijtimoiy lirikadagi to‘rtinchi subyekt shakli – rol o‘ynaydigan qahramon dastlabki uch sonetda shoir tilidan so‘zlaydi. Oxirgi sonetda esa shoir o‘z ovozi oladi va she‘rni o‘z umidlarini, niyatlarini ham tasvirlash bilan yakunlaydi.

Ijroviy lirikani, asosan, bag‘ishlov va xotira janrlaridagi sh‘erlarda ko‘proq kuzatish mumkin. Masalan, Rauf Parfida Bayron, Thakur, Pablo Neruda, Nozim Himat kabi ijodkorlarga bag‘ishlangan she‘rlar mavjud. “Thakurning oxirgi she‘ri” bu jihatdan adolatparast, o‘tday yonib yashagan, adabiyot fidoiysi Rabindranat Thakurning go‘yoki so‘nggi iltijosi kabi yangraydi. She‘rga epigrafi uchun Thakurdan iqtibos olingan: “Ayriliq kunidir, tug‘ilgan kunim”. She‘rda lirik qahramon Thakurning o‘zi.

*Sohir Sarasvati, nadir bu aqlim,
Nadur tan-u, nadir dil-u, nadir jon?
Bu qanday kakhkashon? Bu qaysi iqlim?
Aldandimmi tug‘ilib? Rostmi? Yo yolg‘on?*

Hind buddaviylik diniga ko‘ra inson ikkinchi bor tug‘ilib, hayotni qaytadan boshqa jonzot shaklida boshlaydi. Ayni shuning uchun hindlar o‘z xudosiga iltijo qilishadiki, keyingi hayotida o‘zlari xohlagan biron jonzodga evrilishlarini so‘rashadi. Ularning e‘tiqodiga ko‘ra, inson o‘zgariishi, hayoti ma‘nosini bitta shu hayotda emas, keyingi beriladigan imkoniyatlarda ham anglab yetishi va qayta munosib hayot kechirishi mumkin.

Tug‘ilish ramziy ma‘noda o‘zlikni anglashdir. Ikkinchi bandga e‘tibor bersak, shoir o‘z xalqining ham xuddi shunday qayta tug‘ilishini xohlaydi, ya‘ni ularni ham o‘zlikni anglashga da‘vat etadi:

*Ey mening parishon, ey sho‘rlik xalqim,
O‘zing qachon tug‘ilasan, sen qachon?!*

Hindistondagi savodsizlik, qashshoq turmush tarzida yashayotgan insonlar hayotini Thakur “sovuq qorong‘ulik”, “pilla halovatning g‘ilofi” kabi metaforalar bilan ataydi. Hind xalqining bunday anglamsizligini yozganda Rauf Parfi ham o‘z xalqiga nido qilayotgani seziladi. Aynan o‘zbek xalqi ham ustida turgan ko‘lankadan xalos bo‘lishi kerak edi.

Thakurga nisbatan ham hukumat tomondan zug‘umlar o‘tkazilgan. Shoir kabi erksevar insonlar, albatta, Britaniya boshqaruviga xalal berar edi.

*Bog‘zimda bo‘g‘ilar musiqam, unim.
Ajr saharidir, hajr sahrosi.
Alvido kunimdir, tug‘ilgan kunim.*

Endi shoir huquqlaridan, harakatlardan judo qilinadi. Har joyda taqib qilinadi. Har narsasidan ayirishga harakat qilishadi. Aynan shuning uchun ham tug‘ilish – o‘zligini, haqiqatni anglash

barcha narsaga alvido, deyish edi. Shoir “*Havoni qizg‘onmang, ozod havoni*”, deganda shunday mahkumlikni nazarda tutgan. Adabiyotshunos olim Ilhom G‘aniyev “ajr sahari” va hajr sahro”sini shunday tahlil qiladi:

“Ajr sahrosidur” – Alloh har kimning niyati, amaliga qarab mukofot berishi, dunyo esa hajr sahrosi”. [8;667-b]

Thakur o‘limni tug‘ilish deya atayapti. Aynan shuning uchun Rauf Parfi she’rning sarlavhasidan keyin 7.05.1941-yil Thokur vafot etgan sanani yozib qo‘yadi.

Thakur Hindistonni milliy ozodlik harakatlariga undagan. Uning “To‘rt hayot” qissasi, “Xonadon va jahon” romanlari milliy ozodlik harakatlarini aks ettiradi. Uning so‘nggi so‘zi ham Rauf Parfi nazdida – xalning uyg‘onishi istagi edi.

Rauf Parfi she’riyatidagi ijroviy lirika uslubi shoir uchun ichki kechinmalarini boshqalar tilidan aytilishda qo‘l keladi. Shoir tanlagan lirik qahramonlar har doim unga ruhan yaqin, hamfikir insonlar bo‘lgan. Ularning barchasi o‘z davrining qahramonlari va ayni paytda adolatsizliklardan ezilgan xalq himoyachilaridir. Ular o‘z ijodi, qarashlari bilan xalqni ozodlikka chorlagan timsollar. Rauf Parfi Vatani uchun qayg‘urayotgan har bir subyektiv shakl orqali o‘z ona Turkistoni uchun bo‘zlaydi, o‘z Turkistonining ham ozod bo‘lishini xohlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Rauf Parfi. *Turkiston ruhi*. – Toshkent: “Sharq”, 2013. – B.319
2. Rauf Parfi. *Sakina*. – T.: “Muharrir”, 2013. – B.376
3. Abdullayeva U. *Yangi o‘zbek she’riyatida ijroviy lirika poetikasi (Abdulla Oripov va Usmon Azim ijodi misolida). Filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya*. – Qarshi 2023.
4. Мусеева А. А. *Эволюция ролевой лирики на рубеже XIX–XX веков: формирование ролевого героя нового типа: автореф. дис.. Пермь: [б. и.], 2007. – 19 с. / Корман В.О. Лирика и реализм. – Иркутск : Изд-во Иркут. Университета, 1986.*
5. Imomova R. *Rauf Parfi ijodida sonnet.*// “Yangilanayotgan O‘zbekistonda fan va ta’lim uyg‘unligi” mavzusidagi 5-son 1-qism Respublika ko‘p tarmoqli ilmiy– masofaviy online konferensiya. 2021. 234-243-b.
6. Cho‘lpon. *Tanlangan asarlar. Uch jildlik. 1-jild*. – Toshkent: G‘.G‘ulom nomidagi Adabiyot va san‘at nashriyoti, 1994.
7. Quronov D. *Adabiyot nazariyasi asoslari*. – Toshkent: Navoiy universiteti, 2018. – B. 490 b
8. G‘aniyev I. *Rauf Parfi O‘z Turk dunyosi*. – T.: “Muxappup”, 2021.

